

Suomi 1917 Ruotsin silmin

■ Seikko Eskola

Vuonna 1917 Suomi kypsyi itsenäisyyteen. Ruotsin lehdistö seurasi prosessia päivittäin sadoin pääkirjoituksin ja päivittäisin uutisin. Itäisen naapurin tapahtumat kietoutuivat myös maan omiin kriiseihin ja kiivaaseen poliittiseen valtataisteluun. Elettiin keskellä maailmansotaa. Maaliskuussa keisari-valta kaatui Venäjällä ja Yhdysvallat liittyi sotaan länsivaltojen puolelle. Saksan keisarikunta oli mahdavammissaan. Marraskuussa Lenin kaappasi vallan.

Ruotsi ei silloin ollut mikään kansankoti-idylli, vaikka olikin onnistunut pysyttelemään maailmansodan ulkopuolella. Päinvastoin yhteiskunta oli hyvin levoton, vallankumouskin reaalisesti varteenotettava pelonaihe. Keväällä 1917 maata järjestyttivät suuret lakkoliikkeet. Ei ollut yleistä äänioikeutta, eikä naisilla ollut sellaista ollenkaan – toisin kuin Suomessa, jossa kunnallinenkin äänioikeus silloin saatiin. Ammattiyhdistysliike vaati kahdeksan tunnin työaikaa, mikä Suomessa toteutui.

Vuonna 1917 Ruotsissa oli kolme hallitusta. Keväällä elettiin pahassa hallituskriisissä, kun helmikuun 1914 talonpoikaismarssista asti hallinnut oikeistolainen Hjalmar Hammarskjöldin, Uppsalan maaherran ja juristiprofessorin, hallitus kaatui ulko- ja sisäpoliittisiin ongelmiin. YK:n pääsihteeri Dag Hammarskjöld oli muuten hänen poikansa.

Tätä hallitusta seurasi oikeistolainen Swartz-Lindmanin hallitus. Se puolestaan kaatui syyskuun vaaleihin, jossa liberaalit ja sosiaalidemokraatit saavuttivat enemmistön ja muodostivat hallituksen. Sosiaalidemokraattien vuosikymmenien hallitustaival alkoi. Pääministeriksi tuli liberaali historian professori Nils Edén.

Sosiaalidemokratia oli voimakkaassa nousussa. Puoluetta johti Hjalmar Branting, jolla oli merkittävä asema kansainvälisessä työväenliik-

keessä. Syksyllä hänestä tuli valtiovarainministeri. Sosiaalidemokraattinen puolue hajosi toukokuussa suuntariitoihin, kun siitä erosi omaksi puolueekseen oikeaoppisempi marxilainen ryhmä. Päälinja oli selkeästi reformistinen.

Jos sisäpolitiikassa käytiin kamppailua, yhtä kovaa oli taistelu ulkopoliittikan suunnasta. Vuonna 1915 oli noussut aktivistinen liike, joka vaati ”rohkeaa liittymistä Saksan puolelle” ja ainakin autonomian palauttamista Suomessa. Se oli saanut taakseen nuoria oikeistolaisia, mutta myös Saksan tehokasta sosiaalipoliittikkaa ihaillevia nuoria sosiaalidemokraatteja.

Mitään suurempaa vaikutusta tämä aktivismi ei ollut saanut, mutta tilanteen syksyllä 1917 kiristyessä se aktivoitui. Saksa valloitti silloin suuren osan Baltiaa ja Itämerestä näytti tulevan Saksan sisämeri. Oikeiston sympatiat olivat keisarillisen Saksan puolella. Liberaalit, ja erityisesti demarit, taas kannattivat voimakkaasti länsivaltoja.

Ulkopoliittisessa debatissa Suomi oli ollut ympärysvaltoja kannattaville kiusallinen taakka. Ranska ja Englanti julistivat taistelevansa pienten kansojen oikeuksien ja demokratian puolesta. Mutta saksalaismielinen oikeisto saattoi aina sitä vastaan viitata Pohjanlahden itäpuolelle: näiden iskulauseiden arvon osoitti, että juuri meidän naapurissamme länsivaltain liittolainen sorti pientä naapurikansaa. Tsaarinvallan kaatuminen vapautti ne tästä taakasta.

Lehdistö oli silloin ainoa julkinen tiedotusväline, teknisenä keksintönä radio toki oli olemassa, mutta ei tiedotusvälineenä. Televisiosta ei edes unelmoitu. Jo Tukholmassa ilmestyi kymmenkunta sanomalehteä, ja kaikilla oli muista erottuva ideologinen linjansa. Niiden kautta saa tuntuman siihen, miltä asiat tapahtumien keskellä eläneistä näyttivät.

Suomen draama

Suomen vuosi 1917 tarjosi ruotsalaisille runsaasti dramatiikkaa. Sen aseman muotoutuminen oli heille elintärkeä kysymys. Sitä oli syytä seurata. Suomesta kirjoitettiin runsaasti, päälehdissäkin oli kymmeniä pääkirjoituksia, uutisia päivittäin.

Kun maaliskuun vallankumous Venäjällä palautti Suomelle vanhan autonomian, sen seurauksena maailma sai ensimmäisen sosialistienemmistöisen sekä sosiaalidemokraattien johtaman hallituksen. Vuoden 1916 vaalithan olivat täällä meillä tuottaneet sosiaalidemokraattisenemmistöisen eduskunnan. Kesällä Suomen ja uuden Venäjän välit kiristyivät ja huipentuivat heinäkuussa valtalakiin.

Lokakuun vaalit muuttivat voimasuhteet Suomessa. Sosiaalidemokraatit joutuivat vähemmistöön. Seurasi hallituskriisi ja marraskuun suurlakko monine levottomuuksineen. Samoihin aikoihin Lenin kumppaneineen kaappasi Pietarissa vallan. Suomi sai P. E. Svinhufvudin johtaman porvarillisen senaatin. Sosiaalidemokraatit jäivät syrjään valtiovallasta.

Joulukuussa Suomi julistautui itsenäiseksi. Mutta venäläiset joukot hallitsivat maata edelleen. Uusi valtio pyysi tunnustamista. Se vaati Tukholman hallitukselta kannanottoa.

Kiinnostavaa tähän aihepiiriin sukeltaessa oli se, miltä asiat silloin eläneistä näyttivät. Suomen itsenäistymisvaiheita tarkastellaan nykyisin julkisuudessa yleensä vuoden 1918 sodan ja erityisesti sen jälkiselvittelyjen näkökulmasta. Ruotsalaisia vuoden 1917 lehtiä lukiessa saattoi sen sijaan nähdä, miten maailman näkivät ne, jotka eivät seuraavan vuoden myrskyistä mitään tieneet.

Viime vuosikymmeninä maamme 1920- ja 1930-luvun historiantutkimusta on pilkattu siitä, että se katseli aikaisempaa historiaa joulukuun kuudennen 1917 tirkistysaukosta. Mieleeni tekee sanoa jotakin näitten Jalmary Jaakkolan, Einar W. Juvan ja muitten puolesta.

Itsenäisyyden saavuttaminen oli silloisille suomalaisille todella odottamaton yllätys. Kukaan ei muutama vuosi aikaisemmin ollut pitänyt sellaista mahdollisena. Mutta kun se nyt oli tosiasia,

oli luonnollista kysyä, miten ihmeessä tämä oli mahdollista? Ei riittänyt vain viittaaminen Venäjän keisarikunnan luhistumiseen. Eikä saavutetun itsenäisyyden säilymistä voinut jättää sen varaan, että se olisi vain tulos harvinaisesta ja pian muuttuvasta kansainvälisen politiikan tähtien asennosta. Syytä oli etsittävä kauempaa.

Voi sanoa, että koskaan ei historiantutkimuksella ole Suomessa ollut sellaista sosiaalista tilausta. Ei sitten ihme, että tutkijat vastausta suurelle yleisölle hakiessaan joskus eksyivät hakemaan selitystä liiankin kaukaa ja tulkitsemaan asioita tämän päivän näkökulmasta.

Edistyksen Suomi

Autonomian palauttaminen otettiin Ruotsissa vastaan suurella ilolla. Yleinen käsitys varsinkin liberaaleissa ja sosiaalidemokraattisissa piireissä oli, että pitemmälle suomalaiset eivät pyrkineetkään. Suomi tulisi saamaan turvallisen aseman nyt syntyneen Venäjän demokratian yhteydessä. Saksalaismielissä oikeistolaisissa piireissä ei siitä oltu yhtä varmoja. Ne epäilivät, että Venäjällä vielä nostaisi päätään entinen kansalliskiihkoisen linja.

Kehitys ei Venäjällä mennyt liberaalien ja sosiaalidemokraattien toivomaan suuntaan. Sen sisäiset ristiriidat, sotapolitiikan jatkaminen, uusi vallankeskeytys ja yhteiskunnan lisääntyvä anarkia antoivat pian oikeistolehdille tilaisuuden huomauttaa: mitä me sanoimmekaan.

Hämmennystä tuottivat myös Suomessa päätään nostavat itsenäisyyspyrkimykset ja nouseva ristiriita demokraattisen Venäjän kanssa. Erityisen kiusallista se oli sosiaalidemokraateille, joille Venäjän uudet vallanpitäjät olivat näyttäneet hengenheimolaisina. Ja nyt suomalaiset puolue-toverit asettuivat näitä vastaan.

Heinäkuussa hyväksytty valtalaki näkyi paljon lehtien palstoilla. Mutta vaikeaa oli päästä perille, mistä oli kysymys. Kun siitä 21.7. kerrottiin, uutisissa oli mielenkiintoinen dualismi. Otsikot kertoivat itsenäisyysjulistuksesta mutta uutistekstissä puhuttiin autonomiasta ja sen laajentamisesta. Todettiin suomalaisten pelaavan rohkeaa peliä, kun luottavat bolševikkien kapiinaan. Sehän sillä kertaa kukistettiin.

Myönteisimmin suomalaisten demarien poliitikkaan suhtautui yllättäen oikealle sijoittuva saksalaismielinen *Aftonbladet*, joka piti valtaliikettä askeleena itsenäisyyteen. Sosiaalidemokratian päälehti sen sijaan piti sitä parlamentarismintoteuttamisena. Kun eduskunta sitten elokuussa Venäjän määräyksestä hajotettiin, suomalaisten politiikka tuomittiin kypsymättömänä.

Suomen eduskunta oli sosialistienemmistössä vuoksi kesällä 1917 ainutlaatuinen maailmassa. Oskari Tokoihan oli maailman ensimmäinen sosialistinen pääministeri. Eduskunta toimi aktiivisesti uudistusten hyväksi. Niitä olivat parlamentarismintoteutuminen, yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva kunnallislaki ja kahdeksan tunnin työaika. Näistä saatiinkin päätökset.

Voitiin todella puhua edistyksen Suomesta. Tätä piti esillä varsinkin sosiaalidemokraateista eronnut vasemmistopuolue, johon Tukholmassa oleskelevilla suomalaisilla Karl H. Wiikillä ja Yrjö Sirolalla oli hyvät yhteydet. Heille vasemmistososialistien päälehden palstat olivat avoinna.

Anarkian Suomi

Mutta tämän edistyksen Suomen rinnalla kulki, ja sen edelle ruotsalaisessa mielipiteessä tunni yhä enemmän, anarkian ja epäjärjestyksen maa. Vaikutusvaltaisissa porvarilehdissä se oli jo kesällä työntänyt syrjään kuvan uudistuksistaan ja vapaudestaan taistelevasta Suomesta. Suurilevikkien keskiluokkaan ja työväestöön leviävä maltillinen liberaali *Stockholms-Tidningen* otsikoi jo toukokuun lopulla ”Anarkia Suomessa” ja ”Mielettömät olot Suomessa”.

Keväällä sai paljon huomiota osakseen Raumalla toukokuussa puhjennut parin viikon mittainen kunnallinen yleislakko. Työläisten kerrottiin siellä yhdessä venäläisten sotilaitten kanssa julistaneen yleislakon kunnallisen vallan saadakseen. Hj. Nortamon jaaritusten kaupunki oli eristetty.

Palokuntakin oli ruotsalaislehden mukaan pakotettu Raumalla lakkoon. Siihen kerrottiin sallitun vain kaksi poikkeusta. Ensimmäinen oli, että irtaimisto pelastetaan, mikäli tuli syttyä työläisen asunnossa, ja toinen, että ihmishen-

gen joutuessa vaaraan se yritetään pelastaa vaikka kyseessä olisi porvari. Pääkirjoitus harvensi sanat työläinen ja porvari. Ja tässä siis kyseessä oli työväkeen leviävä maltillinen liberaalilehti. Pieni länsisuomalainen merenrantakaupunki tuskin on muuta kertaa saanut sellaista ulkomaista julkisuutta.

Saman tyylin uutisia kerrottiin muualtakin, erityisesti Turusta, mutta myös Porista sekä Helsingin Malmilta. Kaupunginvaltuustoja piirrettiin ja painostettiin. Tunnettu Huittisten kahakka 13. heinäkuuta sai osalleen suuria otsikoita. Sielälähän kahdeksan tunnin työpäivää vaativat lakkoilaiset ja meijeriä suojelevat isännät iskivät vastakain. Konfliktista kerrottiin melkoisesti liioitellen, lähinnä suomalaisten sosialistilehtien mukaan.

Anarkian Suomesta ei Pohjanlahden länsipuolella kesällä 1917 enää ollut epäselvyyttä. Syksyllä tilanne vielä sitten paljon paheni. Marraskuun suurlakon aikana useat lehdet kirjoittivat, että myös Suomessa oli vallankumous puhjennut ja sosialistit ottaneet vallan.

Venäläiset sotilaat

Eniten tämän kirjoittajaa Ruotsin vuoden 1917 näkökulmaan paneutuessani yllätti venäläisten joukkojen suomalaisille aiheuttama ongelma. Täällä vieraili useita ruotsalaisia toimittajia ja poliitikkoja. Silloin ei lennetty hetkessä Helsinkiin muuta maata ollenkaan näkemättä.

Matka tehtiin junalla Tornion kautta. Tukholmasta lähtiessä se vei helposti kolme päivää. Höyryveturien aikataulut eivät olleet kireitä, suurilla asemilla oli aikaa katsella, lounastaa ja odottaa. Matkalla Tornioista Helsinkiin ehti tehdä havaintoja. Kaikki vieraat totesivat loppukeväästä lähtien, että venäläisiä sotilaita oli valtavasti, eikä heillä hallituksensa kaaduttua ollut mitään kuria.

Hyvin mielenkiintoinen ajankuva on ruotsalaisen sosiaalidemokratian Harald Hallénin selostus matkastaan Tornioista Helsinkiin kesäkuussa. Hän tuli tänne puoluekokoukseen puolueensa edustajana. Puolueen päälehti *Social-Demokraten* julkaisi kuvauksen hyvin näyttävästi.

Hallénin mukaan venäläiset suorastaan antoivat leimansa Suomen pääkaupungille. Heidän

lukumääräänsä ei kukaan tiennyt. Heidän kuristaan ruotsalaisdemari antoi hyvin kielteisen kuvan, muun muassa sukupuolitautilien levittäjinä. Näitä joukkoja ei hänen mukaansa voinut ajatellakaan rintamalla hyökkäämässä. Saman vaikutelman hän oli saanut elämää Oulussa ja Tampereella katsellessaan. Hallén kertoi Helsingin sotilasneuvoston olevan erittäin hyvässä väleissä suomalaisen sosiaalidemokraattisen puolueen kanssa.

Tämä Hallén muuten oli varsin erikoinen sosiaalidemokraatti. Hän oli kappalainen, ensimmäisiä puolueeseen liittyneitä pappeja. Valtiopäivillä hän teki merkittävät uran, joka päättyi vasta vuonna 1960.

Ruotsin lehdistössä arviot venäläisten sotilaitten lukumääristä vaihtelivat välillä 200 000–700 000. Millaista tämä joukko oli? Melkoisesti sanoo jo se, että 60 prosenttia heistä oli lukutaidottomia, kaukana kotoaan olevia talonpoikia. He olivat alttiita kannatuksestaan kilpaileville agitaattoreille. He äänestivät yhä useammin bolševikkeja, ei niinkään vakaumuksesta kuin halusta päästä kotiin. Ja Lenin oli ainoa joka sen lupasi.

Aikalaisten oli heidän määräänsä mahdoton tietää. Nykytietojen mukaan Suomessa oli elokuussa 125 000 sotilasta. Tämän luvun merkitys käy ilmi, kun muistaa että se on hieman enemmän kuin koko maassa tuolloin oli teollisuustyöläisiä. Helsingin seudulla venäläisiä sotilaita oli 46 000, huomattavasti enemmän kuin alueella oli 20–50-vuotiaita suomalaisia miehiä.

Myöhemmät selvitykset venäläisten määristä eivät silloisia suomalaisia auta. He reagoivat niihin suurempiin lukuihin, joista huhut kertoivat. Aikalaisille asiat ovat sitä, miltä ne toimintahetkellä näyttävät.

Tämä pätee myös tuon ajan suomalaisten käsitykseen venäläisten heille aiheuttamasta taakasta. Nämä sotilaathan eivät olleet olleet suomalaisille mikään erityinen ongelma ennen vallankumousta. He olivat näet eläneet kurinalaisesti kasarmeissaan. Ongelma heistä tuli vallankumouksen jälkeen, kun kuri meni ja he voivat tehdä mitä tahtoivat.

Mielenkiintoisen välähdyksen venäläisiin sotilaisiin antaa myös Helsingissä vuosien 1917–

1918 vaihteessa parin viikon reportaasimatkalta ollut *Svenska Dagbladetin* toimittaja. Hän teki matkastaan useita hyvän paikan tässä arvostetussa sivistyneistön lehdessä saaneita juttuja. Eräässä niistä hän kuvasi venäläisiä sotilaita ja matruuseja.

Ruotsalaistoimittaja kertoi, että he dominoivat Helsinkiä sen varsinaisina hallitsijoina. Huonoin maine on merisotilailla, joiden tiliin menee suurin osa väkivallanteoista. Jalkaväen maine on hiukan parempi. Tiukassa kurissa olevat kasakat ovat suorastaan suosittuja, mutta heitä ei enää ole montakaan. Satamaa ja sen laitureita hallitsevat sotalaivat miehistöineen. Kaikkialla siellä vallitsee toimittajan mukaan siivottomuus ja epäjärjestys.

Joulukuussa vieraili Helsingissä metallityöväenliiton kokouksessa K. V. Holmström, Ruotsin vastaavan liiton luottamusmies. *Social-Demokratenissa* hän kertoi venäläisten sotilaitten määräksi 700 000. He vain kuluttavat aikaansa ja maan niukkoja elintarvikkeita. Ruotsalainen ammattiyhdistysmieskin kertoi heitä olevan Helsingissä niin paljon, että he täysin dominoivat katukuvaa.

Painava kommentti venäläisten sotilaitten väestölle aiheuttamasta stressistä on myös se mitä Tukholmassa elintarvikeasioista neuvottelemassa ollut maanviljelysneuvos H. G. Paloheimo joulukuussa kertoi K. G. Westmanille. Tämä oli ollut ministeri Hammarskjöldin hallituksessa, siviilissä oikeushistorian professori Uppsalassa.

Paloheimo sanoi, että kurittomat venäläiset sotilaat ja työttömät vallityöläiset ovat saaneet aikaan anarkistisen tilanteen. Heidän aseistetut ryhmänsä tekevät jatkuvasti ryöstöretkiä maaseudulle ja aseina uhaten pakottavat talonpojat luovuttamaan elintarpeita ja eläimiä. Marraskuun alun Helsinkiä kuvasi *Svenska Dagbladetin* päätoimittajalle sieltä juuri saapunut lääkäri ja poliitikko Adolf Törngren. Pimeän tultua mies oli kadulla koko ajan vaarassa menettää lompakkonsa. Jos teki vastarintaa, tuli pahoinpidellyksi. Yksinäinen nainen ei voinut mennä ulos tulematta pahoinpidellyksi.

Tulisikin panna toimeen tutkimusprojekti venäläisestä sotaväestä ja suomalaisesta yhteis-

kunnasta maaliskuusta 1917 tammikuuhun 1918. Se auttaisi paljon vuoden 1918, ja myöhempienkin aikojen, ymmärtämisessä.

Ruotsin ja Suomen demarit eri teillä

Vuoden 1917 kehityksessä huomio kiintyy myös Ruotsin ja Suomen demarien erilaiseen, suorastaan vastakkaiseen matkaan. Ruotsissa oli siis tervehditty ilolla uutta Oskari Tokoin senaattia, koska siinä toteutui omassa maassa suurena tavoitteena ollut ministerisocialismi.

Suomessa demareilla oli enemmistö eduskunnassa ja ministerisocialismi todellisuutta. Ruotsissa ei enemmistöstä voitu unelmoida, mutta pääsy hallitukseen oli suuri tavoite. Vuoden lopussa siellä oltiin ministereitä, mutta Suomessa oli kärsitty vaalitappio ja menetetty hallituspaiikat.

Mutta Suomen ja Venäjän suhteitten kiristyttyä ja anarkian täällä levitessä Ruotsin puolueen asenne tuli viileämmäksi. Keväällä Suomi oli ollut esikuva siitä, mihin pitäisi päästä. Muutaman kuukauden kuluttua anarkistinen Suomi oli taakka vaaleihin valmistautuville Ruotsin demareille. Veljespuolueen vaalitappiota loka-kuussa ei puolueen pää-äänenkannattaja surrut. Anarkistinen kehitys Suomessa oli näet antanut oikeistolehdistille vaalivaltin osoittamalla *att demokratin inte kan regera*.

Taustalla olivat selkeät ideologiset linjaerot. Ruotsin puolue edusti revisionismia ja vastusti vallankumousta. Suomessa uskottiin vallankumoukseen, joko kautskylaisesti sen tuloon itsestään tai sitten haluttiin bolševikkien tapaan hypätä itse barrikadeille.

Ero käy selvästi ilmi suhtautumisessa Venäjän murroksiin. Ruotsin demareille maaliskuun vallankumous oli sosiaalidemokraattinen vallankumous. Silloin Branting matkusti innoissaan Pietariin. Suomalaisille puolueveljille tsaarin kaatanut prosessi taas oli porvarillinen vallankumous. Leninin vallanotto marraskuussa oli suomalaisille demareille sosiaalidemokraattinen vallankumous mutta Branting & kumppaneille demokratian tuhoava anarkistinen vallankaappaus.

Myös erot johtajien sosiaalisessa taustassa vaikuttivat. Puolueen perustaja ja arvoval-

tainen johtaja Hjalmar Branting oli lähtöisin yhteiskunnan ylimmistä kerroksista. Isä oli professori ja maan voimistelun uranuurtaja Lars Branting. Hjalmar oli käynyt samaa yläluokan poikien Beskowin koulua kuin kuningas Oskar II:n pojat. Hän ja Kustaa V olivat koulutovereita. Hänen puolisonsa Anna oli tunnettu teatterikriitikko.

Hjalmar Branting oli opiskellut ulkomaiden korkeakouluissa ja matkoillaan tutustunut sosiaalidemokratian johtaviin hahmoihin. Itse hän oli saavuttanut huomattavan aseman kansainvälisessä työväenliikkeessä. Hänen läheinen työtoverinsa puoluejohdossa oli maineikasta aatelissukua oleva entinen meriupseeri Erik Palmstierna.

Heihin verraten suomalaisten sosiaalidemokraattien johtajien tausta oli aivan toinen, korkeintaan pikkuporvarillinen. Muutamat olivat ensi polven akateemista sivistyneistöä, jokin aika sitten maisterintutkintonsa suorittaneita. Merkittävää kansainvälistä kokemusta ei ollut kenelläkään. Tukholmassa heidän edustajansa K. H. Wiik ja Yrjö Sirola solmivatkin suhteet vasemmistososiaalidemokraattiseen puolueeseen. Sen sijaan suhteet Brantingiin ja ovet *Social-Demokratenin* sivuille sulkeutuivat jo kesällä.

Vierautta osoitti Brantingin kohtelutkin, kun hän huhtikuussa Pietarin-matkallaan pistäytyi Helsingissä. Hän kävi niin Siltasaaren työväentalossa kuin eduskunnassa. Mutta puolueen päälehti *Työmies* ei koko käyntiä noteerannut. Sen sijaan siltä riitti runsaasti palstatilaa täällä samoihin aikoihin käyneelle bolševikkitähti Alexandra Kollontaylle. Suomalaisen puoluetoverien nousu kapinaan tammikuussa ei saanutkaan Branting ja kumppaneilta osakseen minäkäänlaista ymmärtämystä.

Kun aikanaan ensi kerran tutustuin Ruotsin sosiaalidemokratian silloiseen päälehteen odotin tapaavani samanlaisen kiihkeän poliittisen agitaatiolehden kuin helsinkiläinen *Työmies*. Hämmästykseni oli suuri, kun totesin lukevani journalistisesti korkeatasoista sanomalehteä. Siitä lähtien olen arvostanut ruotsalaista sosiaalidemokratiaa.

Suomen ja Ruotsin sosiaalidemokraattien suhteitten historia Brantingista ja Otto Vil-

le Kuusisesta Paavo Lipposen ja Göran Perssonin kautta Mona Sahliniin ja Jutta Urpilaiseen ansaitisikin kunnan tutkimuksen.

Edistyskellinen Svinhufvud

Vuoden lopulla nousi esiin kysymys Ahvenanmaasta. Berliini oli marraskuussa tehnyt Tukholmalle salaisen tarjouksen, että Ruotsi valloittaisi Ahvenanmaan. Saksa jättäisi saaret sodan jälkeen Ruotsille ehdolla, että Ruotsi pitäisi ne sodan ajan. Saksahan oli samaan aikaan valloittamassa Viroa. Ahvenanmaalla venäläisistä sotilaista oli tullut maanvaiva. Heistä haluttiin päästä eroon.

Ahvenanmaalaiset lähettivät lähetystön Tukholmaan pyytämään, että he pääsisivät Ruotsin yhteyteen. Saariston hankkiminen ajankohitautui ja herätti keskustelun. Aktivistipiireissä herätettiin ajatus, että Ruotsin olisi palautettava Suomeen järjestys. Palkkioksi siitä saataisiin Ahvenanmaa. Esimerkiksi maanviljelysneuvos Hjalmar Paloheimo oli valmis luopumaan Ahvenanmaasta kiitoksena järjestyksen palauttamisesta. Samaa sai kuulla *Svenska Dagbladetin* toimittaja Helsingissä käydessään.

Ruotsin sosiaalidemokraatit ja liberaalit kuitenkin vastustivat sellaista, koska pelkäsivät, että Ruotsi tällä tavoin joutuisi mukaan sotaan Saksan rinnalle. Suomen ruotsinkieliset puolestaan vastustivat Ahvenanmaan liittämistä, koska pelkäsivät sen heikentävän ruotsalaisuutta maassaan.

P. E. Svinhufvudin marraskuussa muodostama hallitus, senaatti, sai Pohjanlahden länsipuolella varsin myönteisen vastaanoton. Liberaalin intelligentisijan äänitorvi *Dagens Nyheter* totesi, että sen hallitusohjelma jättää vain vähän tilaa sosialistisille hyökkäyksille. Mitä uusi hallitus onkaan, ”reaktionär är den icke”. Eikä se arvio ihme ole, koska senaatti asetti tavoitteekseen itsenäisyyden turvaamisen, tasavaltaisen hallitusmuodon ja useita sosiaalisia uudistuksia, niiden joukossa torpparien itsenäistäminen.

Syksyllä myötätunto nälänhädän uhkaamaa Suomea kohtaan oli suuri. Siitä oli osoituksena Tukholman Auditorium-salissa joulukuussa järjestetty 2 000 osanottajan kansalaiskokous kärsivän naapurin auttamiseksi. Se lienee ollut ainoa

tilaisuus, joka silloin kokosi keskeiset poliitikot yli puoluerajojen ja eri ryhmien kulttuurivaikuttajat.

Kiusallinen itsenäisyysjulistus

Ruotsi tunnusti Suomen itsenäisyyden 4. tammikuuta. Se oli uudelle liberaalis-sosiaalidemokraattiselle hallitukselle kiusallinen asia. Sitä kuvaa hyvin liberaalin pääministeri Nils Edénin vastaus 8. joulukuuta J. K. Paasikivelle ja Adolf Törngrenille, jotka senaatti oli lähettänyt tunnustelemaan pari päivää aikaisemmin julistetun itsenäisyyden tunnustamista.

Pääministeri totesi että Ruotsi ei voi ottaa vastuuta senaatin ratkaisusta. Hän kysyi, miten Suomen hallitus kuvitteli voivansa käyttää valtaa, kun se ei edes kyennyt vapauttamaan omia korkeita virkamiehiään, jotka punakaarti oli vanginnut?

Edén totesi, että vieraiden joukkojen miehittämän maan itsenäisyyttä oli pakko pitää kyseenalaisena. Kykeneekö Suomi karkottamaan ne, jos ne eivät lähde vapaaehtoisesti? Vaikka hänen hallituksessaan olivat johtavat sosiaalidemokraatit, Edén epäili myös suomalaisten sosialidemokraattien kiinnostusta täydelliseen itsenäisyyteen. Lopuksi Ruotsin pääministeri arvioi, että Venäjän nykyistä hallitusta seuraa toinen, joka on vähemmän suojea itsenäisyyspyrkimyksille.

Venäläisten sotilaitten miehittämän maan itsenäisyyden säilymiseen ei Ruotsin johdossa uskottu. Venäjällä palasivat valtaan oikeistolaiset voimat, jotka eivät itsenäisyyttä hyväksyisi. Ruotsi ei ollut tunnustanut Leninin hallitusta eikä aikonutkaan sitä tehdä. Hallitus pelkäsi sen tekemällä joutuvansa vastakkain tuon tulevan Venäjän kanssa ja joutuvansa lähemmäksi mahdollista Saksaa. Toisaalta laaja yleinen mielipide vaati tunnustamista. Lopulta se päätettiin tehdä, kun rauhanneuvotteluja bolševikkien kanssa käyvän Saksan kautta oli saatu tieto, että myös Leninin hallitus oli valmis siihen.

Suomen tunnustaminen on mielenkiintoinen paradoksi. Siinä Ruotsin liberaalis-sosiaalidemokraattinen hallitus siis kehotti Suomea hakemaan tunnustusta sellaiselta Pietarin hallitukselta, jota se itse ei tunnustanut, johon kumpikin hallituksessa oleva puolue suhtautui erittäin kielteisesti

ja jonka pysyvyyteen se ei itsekään uskonut.

Kielikysymys oli noina aikoina tärkeä teki- jä Suomen politiikassa. Mielenkiintoista kyl- lä, mutta Ruotsin lehdistössä sitä ei juurikaan käsitelty. Levottomuutta ruotsin kielen asema- ta tulevassa suomalaisenemmistöisessä valtiossa tosin joskus esiintyi.

Mutta silmään pistää se, miten vähän ruotsa- laisilla oli kosketusta Suomen suomenkieliseen väestöön. Se oli heille todella ”outo Pohjolan kan- sa”. Suomi koettiin Ruotsin historian ja kulttuu- rin hedelmäksi. Ja sen kantajina olivat erityisesti suomenruotsalaiset.

Suomenruotsalaiset kulttuurihenkilöt ja poliit- tikot tekivätkin tuolloin todella merkittävää työtä maansa hyväksi. Eräillä heistä oli niin hyvät suh- teet Tukholman tärkeimpiin lehtiin, että useat niiden Suomea käsittelevät pääkirjoitukset olivat heidän kynästään lähtöisin. Vaikutusvaltaisimpia olivat itsenäisyysliikkeen Tukholman-toimiston johtaja filosofian tohtori Herman Gummerus ja kulttuuripiireissä hyvin arvostettu kirjallisuud- entutkija, professori Werner Söderhjelm.

Mannerheimista ja kapinasta ei silloin tiedetty mitään. Vastoin kaikkia realistisia analyysejä niin Suomen itsenäisyys kuin Leninin valta vakiintui- vat ja mahtava keisarillinen Saksa luhistui.

Kaiken kaikkiaan täytyy todeta, että kriisiajan liemessä kiehuvan silmin tilanne näyttää aika lailla toiselta kuin vuosien kuluttua jälkiviisau- den valossa ja nojatuolin rauhasta katsoen.

Johtopäätöksiä Suomeen

Ruotsin lehtien tiivis Suomen tapahtumien seu- raaminen pakottaa muutamaaan kysymykseen itsenäistyvän Suomen historian tulkinnasta, ennen kaikkea silloisten suomalaisten mentali- teetista. Venäläiset sotilaat olivat aikalaisille aina- kin työväenliikkeen ulkopuolella sellainen riesa, että tästä taakasta pääseminen oli todennäköi- sesti saman luokan tavoite kuin valtiollinen itse- näisyys. Se myös selittää ryssänvihaa paremmin kuin tsaarinvallan yhtenäistämispolitiikka.

Sosiaalidemokraattien yhteistyö venäläisten sotilaitten kanssa vuonna 1917 taas antoi pian puhkeavan sodan valkoisille perusteet uskoa, että kapinan aloittaneet eivät pyri irti Venä-

jän uusista vallanpitäjistä. Ruotsin sosiaalide- mokraateille lähettämänsä kirjeen perusteella sosiaalidemokraatit näyttävät todella katsoneen, että Leninkin edusti sosiaalidemokratiaa. Sen tähden hänen apuunsa turvautuminen oli luon- nollista, eikä ollut suurempaa painetta irtautua hänen suojastaan suomalaisten porvarien joh- tamaan valtioon. Niinpä sosiaalidemokraattien kanssa samassa hallituksessa oleva Ruotsin pää- ministeri ei luottanutkaan suomalaisten sosiaali- demokraattien itsenäisyysahtoon.

Venäläinen sotaväki osoittautui toisellakin tapaa kohtalokkaaksi vanhalle työväenliikkeel- le. Jari Ehrnrooth osoitti sosiologian väitöskir- jassaan (1992), että luokkavihan kylväminen oli olennainen osa sen toimintaa. Luokkaviha olikin tehokas keino taistelussa äänistä eduskuntavaa- leissa ja turvallista niin kauan kuin kasarmeihin- sa majoitetut tsaarin joukot pitivät yllä järjestys- tä. Mutta kun vallankumous päästi heidät irti ja vei järjestysvallan, ei puoluejohto enää kyennyt hillitsemään pitkään kiihotettuja joukkojaan.

Ruotsin sosiaalidemokraattien kriittinen suh- tautuminen veljespuolueeseensa pakottaa kysy- mään suomalaisten demarijohtajien taitoa ja kykyä. He veivät maansa sisällissotaan, vaikka kaikki puolueen yhteiskunnalliset tavoitteet olisi saavutettu demokraattista tietä. Juridisestihan ne oli jo päätetty. Puolueen johtajat tarttuivat ase- siin vailla minkäänlaista suunnitelmaa, päällystö oli korkeintaan luutnantin tasoa ja joukot vailla alkeellistakaan sotilaskoulutusta. Tuloksena oli omien kannattajien vieminen suuriin kärsimyks- siin.

Kirjallisuutta

Eskola, Seikko: *Suomen hurja vuosi 1917 Ruotsin peilissä*. Edita 2010.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston yleisen histo- rian professori (emeritus).